

Maanagierten mieriesoejkesje

→ sisvege jñh
laavenjassh

* 01.08.17 raejeste jáhta

NB!

Datne orrestehteme
mieriesoejkesjem gaavnh
udir.no/rammeplan

 Öhpehtimmiedirektovrate

Mieriedimmie meriesoejkesjen bijre maanagierten sisvegasse jih barkojde

Stoeredigkie laakesne ruffien 17.b. 2005 nr. 64 maanagierti bijre (maanagiertelaake) nænnoesti bijjemes njoelkedassh maanagierten sisvegen jih barkoen bijre, §§1, 1a, 2, 3, 4 jih 5 mietie. Mieriedimmie meriesoejkesjen bijre maanagierten sisvegasse jih barkojde (meriesoejkesje) nænnoste ellies nænnoestimmieh maanagierten sisvegen jih barkoej bijre.

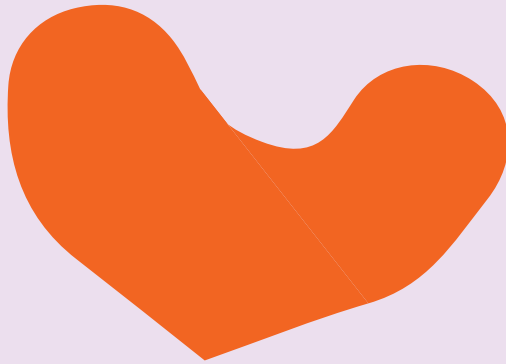
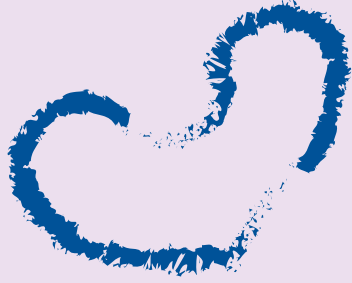
Meriesoejkesje aalka mietsken 1.b. 2017 juhtedh. Daan raejeste mieriedimmie njoktjen 1.b. 2006 nr. 266 meriesoejkesjen bijre maanagierten sisvegasse jih barkojde orreje.

Hjemmele: Maahtoedepartemeente lea daam nænnoestamma voerhtjen 24. b. 2017 reaktavåaroeminie laakesne ruffien 17. b. 2005 nr. 64 maanagierti bijre (maanagiertelaake) § 2 tjiitjeden lihtse. Jorkesamme njoelkedassine suehpeden 8. b. 2017 nr. 588.

Sisvege

1. Maanagierten aarvoevaarome	7
Maanah jïh noerh	8
Demokratije	8
Gellievoete jïh sinsætnan seahkarid	9
Mirrestalleme jïh seammavyörtegsvoete	10
Nænnoes evtiedimmie	10
Jieledehaalveme jïh healsoe	11
Maanagiërth mej sjïere åssjelh	12
2. Dïedte jïh råållah	15
Maanagierteajhtere	15
Stuvrije	16
Pedagogeles åvtehke	16
3. Maanagierten åssjele jïh sisvege	19
Maanagierte edtja maanaj hokse-daerpiesvoetem vaarjelidh	19
Maanagierte edtja maanaj stååkedimmie-daerpiesvoetem vaarjelidh	20
Maanagierte edtja skearkagimmiem eevtjedh	21
Maanagierte edtja lierehtimmiem eevtjedh	22
Maanagierte edtja vienesvoetem jïh ektievoetem eevtjedh	23
Maanagierte edtja govlesadtemem jïh gielem eevtjedh	23
Saemien maanagiërth	24
Jeatjah maanagiërth gusnie saemien maanah	25
4. Maanaj miele	27
5. Laavenjostoe hïejmen jïh maanagierten gaskem	29

6. Sertiestimmieh	33
Gosse maana maanagiertesne aalka	33
Sertiestimmieh maanagiertesne	33
Sertiestimmie maanagierten jìh skuvlen gaskem	33
7. Maanagierte pedagogeles barkojne	37
Soejkesjimmie	37
Jaepiesoejkesje	37
Vuarjasjimmie	38
Vihtiestimmie	39
Åålmehpedagogeles faalenassem sjiehteladta maanide mah lissiedaarjoem daarpesjìeh	40
8. Maanagierten barkoevuekieh	43
Progresjovne	44
Maanagierten digitaale praksise	44
9. Maanagierten faagesuerkieh	47
Govlesadteme, giele jìh teekste	47
Kråahpe, svihtjeme, beapmoeh jìh healsoe	49
Kåanste, kultuvre jìh kreativiteete	50
Eatneme, byjrese jìh teknologije	52
Låhkoe, romme jìh hammoe	53
Etihke, religijovne jìh filosofije	54
Voenges byjrese jìh siebriedahke	56

1. Maanagierten aarvoevaarome

Edtja maanagierten aarvoevaaromem vuesiehtidh, utnedh jih dâåjredh gaajhkene bieline maanagierten pedagogeles barkosne. Maanabaelie sov aarvoem åtna, jih maanagierte edtja aktem aktelaaketje barkoevuekiem utnedh maanaj evtiedim-mide. Maanagierten siebriedahkemandaate, laavenjostosne jih goerkesisnie hie-jmine, maanaj hokse-jih stâåkedimmiedaerpiesvoeth vaarjele jih lierehtimmiem jih skearkagimmiem eevtjie vâaroeminie gellielaaketje evtiedæmman. Stâåkedim-mie, hokse, lierehtimmiem jih skearkagimmiem edtjeh ektiedimmesne vuejnedh.

Maanagiertelaaken § 1 mietie edtja maanagierte vihkeles aarvoeh kristeles jih humanistihken aerpiem jih aerpievuekiem tseegkeme, galka almetjeaarvoem jih eatnemem seahkaridh, åssjelmefrijjevoete, nubpiegieriesvoete, soelkedim-mie, seammavyörtegsvoete jih solidariteete, aarvoeh mah vuesiehtieh ovmessie religijovnine jih jielemevuajnojne jih almetjereaktide gaaredieh. Gaajhkh ma-anagierrth edtjeh aarvoevâaroeminie tseegkedh mij lea maanagiertelaakesne jih internasjonale konvensjovnine nænnoste mejtie Nöörje lea ektiedamme, ENn konvensjovne golken 20.b. 1989 maanan reaktaj bijre (maanakonvensjovne) jih ILO-konvensjovne nr. 169 aalkoe-almetji jih maadh-almetji bijre jijtjeraarehke staatine (ILO-konvensjovne).

Indivjden daerpiesvoeth hokseste, jearsoesvoeteste, ektievoeteste jih garmer-dimmeste dâåste jih vihteste maanah åadtjoeh meatan årrodh jih ektievoetem tsevtshedh, leah vihkeles aarvoeh mah edtjeh maanagiertesne vuesiehtidh. Maanagierte edtja demokratijem, gellievoetem jih seahkarimmiem sinsætnan, mîrrestallemem, nænnoes evtiedimmiem, jieledehaalvemem, nænnoes evtie-dimmiem jih healsoem eevtjedh.

Nöörje átna, aalkoealmetji sjjere reaktah váaroemisnie, sjjere diedtem saemien maanaj jih eejhtegi iedtjeh vaarjele, Maadthlaaken § 108, maanakonvensjovnen art. 30 jih ILO-konvensjovnen mietie. Saemien maanah maanagiertesne edtjeh dáarjoehtimmiem áadtjodh dej gíealem, maahtoem jih kultuvrem gorredidh jih evtiedidh saeht gusnie laantesne dah árroeh.

Maanah jih noerh

Maanagierte edtja maanabaalien jijtsearvoem jááhkesjidh jih vaarjelidh. Viehkeh-te gaajhkh maanah gíeh maanagiertesne, áadtjoeh buerie maanabaaliem gáessie murriedieh, voelph utnieh jih stáákedieh, lea vihkeles. Maanagierte aaj ryöjrede maanah maehtieh eadtjohke siebriedahkesne meatan árrodh jih viehkehte hijven jieledeváaromem tseegkedh.

Gaajhkh dahkoeh jih nænnoestimmieh mah maanam dijpieh, edtjeh maanan bööremes váarometsiehkine, Maadthlaaken § 104 jih maanakonvensjovne art. 3 nr. 1 mietie. Daate bijjemes prinsihpe mah gaajhkh maanagierte barkoem dæjpa.

Edtjeh maanah indivijdine gaavnesjidh jih maanagierte edtja maanan dáájreseve-artenem seahkaridh. Maanaj jieledeh byjresistie tsevtsieh, men maanah aaj dej jijtje jieliedidie tsevtsieh. Maanagierte edtja sijjiem vedtedh maanaj ovmessie tsiehki-de, perspektijvide jih dáájresidie jih viehkehte maanah, mubpiej ektesne, positjive tsiehkíem jijtsasse evtiedidh jih dej vierhtieh jaehkieh. Edtjeh maanah empatijine gaavnesjidh jih dah edtjeh nuepiem áadtjodh dej empatijem jih maehtelesvoe-tem aanteges vedtedh evtiedidh.

Demokratije

Lissiehtamme gellievoete jih individualiseradimmie daerpiesvoetem vadda de-mokratijegoerkese, joekehtsvoetem seahkaridh jih positjive mielh ektesne jieledeh ektievoetesne. Gossa maanah leah meatan maanagierten ektievoetesne dellie dah nuepiem áadtjoeh goerkesem evtiedidh siebriedahken jih veartenen bijre gusnie dah leah goh akte bielie. Maanagierte edtja demokratijem evtiedidh jih feerhmeles ektievoetem árrodh gusnie gaajhkh áadtjoeh nuepiem soptsestidh,

govlelgidh jñh meatan árrodh. Gaajhkh maanah edtjeh demokratijen dahkoeh dáájredh gosse dah meatan maanagierten sisveginie barkedh, saahd govlesad-teme- jñh gieledh maehtesvoeteste. Maanah saemien maanagiertine edtjeh nuepiem áadtjodh meatan árrodh dej gieeline. Ovmessie mielh jñh perspektijvh edtjeh áadtjodh buektedh jñh váarome árrodh gosse maanagiertem evtiedidh goh demokratijen ektievoete. Maanagierte edtja meatan guktie maanah áadtjoeh goerkesem jñh jááhkesjeh demokratijen aarvoeh jñh normh mah leah váarome mijjen siebriedahkesne maam mijjeh daan biejjien utnebe. Edtja maanan ássjel-mesfríjjevoetem jááhkesjidh.

Gellievoete jñh sinsætnan seahkaridh

Maanagierte edtja seahkarimmiem almetjeaarvose eevtjedh dan mietie gellievoetem jñh seahkarimmiem sinsætnan evtiedidh, lyjhkedh jñh váájnesasse biejedh. Maanah edtjeh dáájredh gellie vuekieh gáávnesidh ussjedidh, darjodh jñh jjeledh. Seamma tíjjen edtja maanagierte aktene dáájresh vedtedh jñh ektievoeten aarvoem vuesiehtidh. Maanagierte edtja vuesiehtidh guktie gaajhkh maehtieh sinsitneste líeredh jñh maanaj tjetskehkevoetem evtiedidh jñh hedtiej jñh joekehtsi bíjre ussjedidh. Maanagierte edtja viehkiehtidh gaajhkh maanah demtieh dah leah váájnesisnie jñh barkijh daejtie jááhkesjeh, jñh fiere guhten sijjiem jñh aarvoem váájnesasse bieje me ektievoetesne.

Maanagierte edtja gellievoetem vierhtine pedagogeles barkosne utnedh jñh fiere guhte maanam dáárje, nænnoste jñh dáarjohte dej kulturellen jñh individuellen tsiehkijste. Maanagierte edtja joekehtsh aarvojne, religijovnine jñh jjeledevuekine váájnesasse biejedh. Díhte edtja sijjiem árrodh voejngenes dimensjovne maanagier-tesne mij tjuara nuhtjedh váaroeminie dialáágese jñh gellievoetem seahkaridh.

Maanagierte edtja kultuvregaavnesjimmieh ryöjredidh, sijjiem vedtedh maanaj kultuvreskaepiedimmide jñh viehkiehtidh gaajhkh maanah áadtjoeh sosijaale jñh kulturelle ektievoetesne aavoedidh jñh haalvedh. Maanagierte edtja bööredh ovmessie impulsh, dáájresh jñh dáájrehtimmieh jñh voenges, nasjonaale jñh internasjonale perspektijvh feerhmedh. Maanagierte edtja saemien kultuvrem váájnesasse biejedh jñh viehkehte maanah krööhkemem jñh ektievoetedomtesem

evtiedieh saemien gellievoetese. Maanagierte edtja gellievoetem fuelhkiehammojste vâajnesasse biejedh jih gorredidh gaajhki maanaj fuelhkieh maanagierte-sne vuesiehtidh.

Mirrestalleme jih seammavyörtegsvoete

Maanagierte edtja mirrestallemem jih seammavyörtegsvoetem eevtjedh saachtjoele, funksjovnevoete, seksuelle orienteereme, tjoeleidentiteete jih tjoelevâajnoe, etnisiteete, kultuvre, sosijaale statuse, gïele, religijovne jih jielemevuajnoe. Maanagierte edtja gaajhkh hammoeh sierredimmeste heerredidh jih nubpiegieriesvoetem evtiedidh.

Maanagierte edtja sov barkoem tseegkedh prinsihpesne mirrestallemen jih ov-sierredimmien bijre jih viehkehte maanah mirrestalleme siebriedahkem gaavnesjieh jih sjugniedieh. Gaajhkish edtjeh seamma nuepieh utnedh dejtje vuajnalgieh, govlelgieh jih skreejreme ektievoetesne ârroth gaajhkene darjoeminie maanagiertesne. Barkijh tjuerieh dej jijtje vuajnoej bijre ussjedidh guktie bööremes vuekine maehtieh seammavyörtegsvoetem jih mirrestallemem evtiedidh jih vuesiehtidh.

Nænnoes evtiedimmie

Maanah edtjeh lieredh jijtjemse, mubpide jih eatnemem gorredidh. Nænnoes evtiedimmesne eatneme, ekonomije jih sosijaale tsiehkieh jih lea daerpies gosse jieledem eatnamisnie gorredibie guktie mijjeh daam damtebe. Maanagierte dan gaavhtan vihkeles laavenjasse âtna aarvoeh, vuajnoeh jih praksisem evtete jienebe nænnoes siebriedahkide.

Nænnoes evtiedimmie lea almetjh giëh daan biejjien jielieh, dej maadth-daerpiesvoeth âadtjoeh bieleden bâetije boelvi nuepiem eerjedh dej daerpiesvoetide âadtjoeh. Dellie tjoerebe voenges, nasjonaalen jih globaalen ussjedidh jih gietedidh. Maanagierte edtja vuesiehtidh maanah maehtieh guarkedh daan biejjien darjomh bâetije biejjide tsevtshedh.

Maanagierte edtja vâaromem maanaj maehtelesvoetem biejedh laejhtemelaakan ussjedidh, etihkelaakan krööhkedh jih solidariteetem vuesiehtidh. Maanah edtjeh dâäjredh hoksem vedtedh jih byjresem jih eatnemem vaarjelidh. Saemien maanah edtjeh eatnemen ektesne jjeledh, daam nuhtjedh jih eatnamistie ribledh.

Maanah edtjeh eatnemedâäjresh âadtjoeh jih eatnemen gellievoetem damtedh, jih maanagierte edtja viehkiehtidh maana dâäjroe satne sijjiem âtna eatnamisnie.

Jieledehaalveme jih healsoe

Maanagierte edtja healsoevertiedimmien jih heerreden funksjovne utnedh jih meatan sosijaale joekehtsh jaabnedidh. Maanaj fysiske jih psykiske healsoe edtja maanagiertesne evtiedidh. Maanagierte edtja evtiedidh maanaj murriedimmien, jieledeaaavoem, haalvemem jih jijtjedomtesem jih miiedtelimmien jih irhkemem heerredidh. Jis maana miiedtelimmide jallh irhkemem dâäjroe, maanagierte tjua- ra daam gietedidh, tjöödjtjedidh jih daam dâarjodh.

Maanagierte edtja jearsoes jih haestemen sijjie ârrodh gusnie maanah âadtjoeh ovnessie bielieh laavenjostoste, ektievoeteste jih vienevoeteste pryövedh. Maanah edtjeh dâarjoehtimmien âadtjodh vuastalimmien haalvedh, haestemh gietedidh jih jijtse jallh mubpiej domtesh damtedh. Maanah edtjeh nuepiem âadtjodh liegkestidh jih veeledidh maanagiertebiejjien mietie.

Maanagierte edtja sijjiem ârrodh gusnie fierhten beajjetje fysiske aktiviteeth jih maanaj svihtjemeaavoem jih motovreles evtiedimmien evtiedidh. Beapmoeh jih jurjiehtimmieh maanagiertesne edtjeh maanide vâaromem vedtedh guktie beapmoeaavoem jih aejlies healsoemaehtelesvoeth evtiedidh.

Fierhten beajjetje jih lihke gaavnedimmien tjirrh maanajujmie lea maanagierte jarngesne guktie maahta vuartasjidh jih bievnesh âadtjodh maanaj hokse- jih jjeledetsiehkien bijre. Barkijh edtjeh voerkes ârrodh maanah maehtieh nâake hoksem, vâedtsoehvoetem jih seksuelle daaresjimmien dâäjredh, jih daejredh

guktie maehtieh dam heerredidh jĭh vueptiestidh. Barkijh edtjeh bieljelimmie-
diedtem maanavaarjelæmman daejredh, maanagiertelaaken § 22 mietie.

Maanagiërth mej sjĭere åssjelh

Gaajhkh maanagiërth, saht giëh daejtie eekieh, tjuerieh maanagierten åssjelem il-
ledh guktie daate lea maanagiertelaakesne § 1 jĭh mieriesoejkesjisnie buerkiestamme.

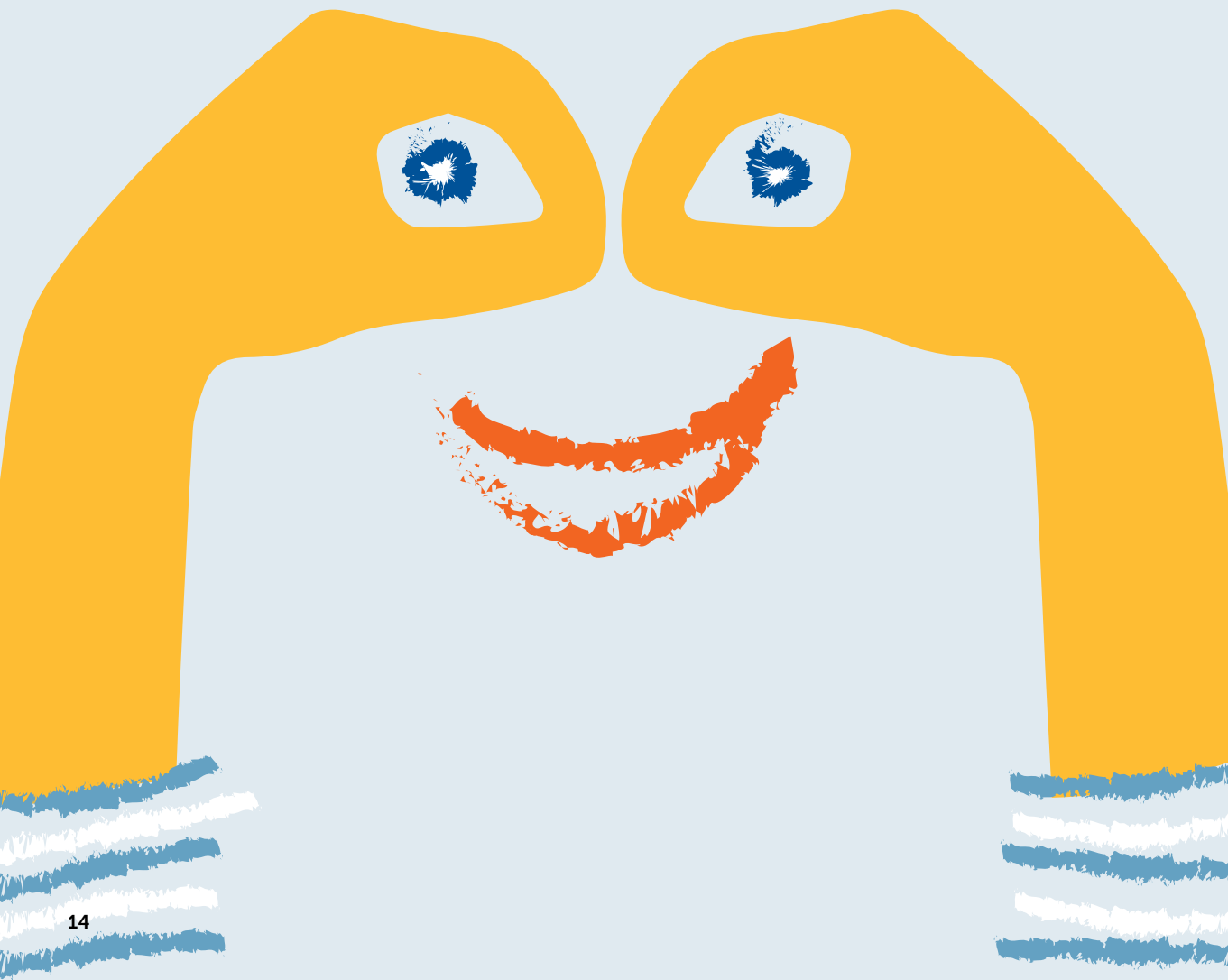
Maanagiertelaaken § 1 mietie edtja maanagierte vihkeles aarvoeh kristeles jĭh
humanistihken aerpiem jĭh aerpievuekiem tseegkeme, aarvoeh mah vuesiehtieh
ovmessie religjovnine jĭh jieledevuekine jĭh almetjereaktine gorredieh. Maanagier-
telaake § 1 privaate maanagiertide luhpiem vadta dah åadtjoeh nænnoestidh
aarvoeh maanagiertelaaken åssjelenænnoestimmesne ij edtjh kristeles jĭh huma-
nistihken aerpiem jĭh aerpievuekiem gorredidh. Akte maanagierte maakta dan
gaavhtan vuajnoem utnedh åssjelenænnoestimmesne mij lea jeatjah religjovnen
jallh filosofijen jaahkoen mietie.

Maanagiertelaake § 1 a aaj vadta privaate maanagiertide jĭh maanagiertide mah
åålmegh Nöörjen gærhkosne eekieh jallh juhtieh, luhpiem sjĭere nænnoestimmieh
jieledevuajnoeåssjeli bijre lissine maanagiertelaaken åssjelenænnoestæmman.

Nænnoestimmieh sjĭere åssjeli bijre edtja maanagierten njoelkedassine vihties-
tidh. Maanagiërth mah sjĭere nænnoestimmieh jieledevuajnoeåssjeli bijre vihtie-
stieh, edtja njoelkedassine vuesiehtidh mah dah sijhtieh jiehtedh.

Saht maanagierte veeljie jeatjah vuajnoem åssjelenænnoestæmman jallh sjĭere
nænnoestimmieh vihteste jieledevuajnoeåssjeli bijre, tjuaa maanagierte aarvoeh
åssjelenænnoestimmesne vaarjelidh mah almetjereaktine gorredieh. Gaajhkh
maanagiërth, saht aajhterh, tjuaa maanagiertem juhtedh ektine daejnie ektesne
aarvoevåaroeminie; almetjeaarvoem jĭh eatnemem seahkaridh, åssjelmesfrĭjjevo-
ete, nubpiegieriesvoete, soelkedimmie, seammavyörtogsvoete jĭh solidariteete.

2. Diedte jih ráállah

Maanagierteajhtere jih gaajhkh giéh maanagiertesne berkíeh, edtjeh ektesne meatan árrodh ulmieh jih krievemh jaksedh mieresoejkesjisnie dej dáájresistie jih maahtojste váarome. Daate kapihtele buerkeste maanagierteajhteren, stávroen jih díhte pedagogeles ávtehen ráállah maanagiertesne. Daate lea dah díjevsh mah maanagiertelaakesne nuhtjeme.

Mieresoejkesjen jeatjah kapihtelinie maanagierten barkiji díedth jih gaajhkh giéh maanagiertesne berkíeh feerhmie. Maanagiertelohkehtëjja lea profesjovne maam sjjere ööhpehtidh guktie mahta maanagierten laavenjassh gietedidh. Maanagierte lea lierehtimmien organisasjovne gusnie barkoedáehkie edtja faageles jih etihkeles dáeriesmoeri bíjre ussjedidh, orrestidh jih tjielkes ávteguvvieh árrodh. Dah edtjeh ektiedimmieh maanaj gaskem dáehkine, maanaj jih barkiji gaskem jih barkiji jih eejhtegi gaskem gorredidh.

Maanagierteajhtere

Maanagierteajhtere bíjjemes díedtem átna guktie maanagierten barkoe daaletje laaki jih njoelkedassi mietie árrodh, maanagiertelaake § 7 voestes líhtsegen mietie. Maanagierteajhtere juridihkeles díedtem átna maanagiertefaalenassen kvaliteeten ávteste.

Maehteles pedagogeles barkijh Leah vihkeles maanagiertefaalenassese buerie kvaliteetine. Tsihkestahta dan gaavhtan maanagierteajhtere leavloem beaja dejtie barkiji faageles jih pedagogeles vuarjasjimmieh sov stuvreminie. Maanagierteajhtere mahta mieresoejkesjem voenges tsiehkine mietie sjjeh-

teladtedh, maanagïertelaake ¶ 2 gaaktseden lïhtsegen mietie. Maanagïerteajhteren voenges sjihteladteme byöroe maanagïerten njoelkedassine vuesehte.

Stuvrije

Stuvrijasse biejjieladtje diedtem maanagïertesne vadtasovveme; pedagogeles, barkijidie jïh administrasjovnem. Stuvrije edtja gorredidh pedagogeles barkoelea maanagïertelaaken jïh mieriedimmiesoejkesjen mietie, jïh barkijh aktine goerkesem evtiedieh dej barkoej ävteste. Stuvrije edtja gorredidh barkijh äadtjoeh dej maahtoem nuhtjedh. Dihte lea eevre daerpies jearsoes pedagogeles jïh administratijveles stuvreme maanagïerteajhtere, maanagïerten pedagogeles ävtehke jïh maanagïerten barkijh maehtieh laavenjostedh. Stuvrije barkoem stuvrie jïh gïetede soejkesjinie, vihtiestimmine, vuarjasjimmine jïh maanagïerten sisvegen jïh barkoevuekien evtiedimmine jïh gorrede abpe barkijedâehkie meatan.

Stuvrije edtja vihtiestidh maanagïerte laavenjostoe-rutijnh utnedh sjihteles institusjovnijumie, goh skuvle, healsoestasjonve, pedagogeles-psykologeles dienesje jïh maanavaarjelimmie.

Pedagogeles ävtehke

Pedagogeles ävtehkasse diedtem vadtasovveme pedagogeles barkoem aelkedh jïh stuvredh, hijven faageles goerkesen mietie. Pedagogeles ävtehke edtja bïnkedidh jïh gorredidh maanagïertelaaken jïh mieriedimmiesoejkesjen mietie barka daennie pedagogeles barkosne. Dihte pedagogeles ävtehke barkoem stuvrie gosse edtjeh soejkesjidh, tjïrrehtidh, vihtiestidh, vuarjasjidh jïh barkoem evtiedidh maanadâehkesne jallh daejnie suerkine mah edtja stuvredh.

3.

Maanagierten ássjele jñh sisvege

Maanagierten sisvege edtja gellielaaketje jñh joekehthlaakan árrodh jñh fiere guhten maanese jñh maanadâahkan sñiehtedamme. Maanagiertesne maanah edtjeh áadtjodh stââkedidh jñh sjugnedsaavoem, funterdimmieh jñh goerehtimmiem evtiedidh. Barkoe hoksine, skearkagimmine, stââkedimmine, lierehtimmine, sosijaale maahtojne jñh govlesadteminie jñh gieline edtja ektesne vâájnedh jñh tjâanghkan maanaj gellielaaketje evtiedimmine viehkehte. Saemien maanagiertine edtja daam barkoem saemien gieline, kultuvrine jñh aerpiemaahtojne tseegkedh. Maanagierte edtja kultuvesjjiem árrodh gusnie maanah meatan ároeh dej kultuvrem sjugniedieh sijjesne aavoedieh.

Maanagierten fysiske byjrese edtja jearsoes sijjie árrodh mij maanide haasta jñh maanide gellielaaketje svñhtjemedâájresh vadta. Barkijh edtjeh fysiske byjresem hammoedidh guktie gaajhkh maanah nuepiem áadtjoeh stââkedidh jñh meatan árrodh jeatjah darjoeminie, jñh guktie gaevnieh jñh materijellh mah Leah stieresne.

Maanagierte edtja maanaj hokse-daerpiesvoetem vaarjelidh

Hokse lea vihkeles jis maanah edtjeh jearsoes damtedh jñh murriedidh, jñh empatijem jñh nubpiegieriesvoetem evtiedidh. Maanagierte edtja maanide nuepiem vedtedh leajhtadimmiem jñtsasse jñh mubpide evtiedidh. Maanagierte-sne edtjeh gaajhkh maanah dâájredh dejtie vuejnieh, guarkoeh, seahkarieh jñh dam viehkiem jñh dâarjoem áadtjoeh maam daarpesjeh. Maanagierte edtja eadtjohke vâaromem sñiehteladtedh hijven ektiedimmieh maanaj jñh barkiji gaskem jñh maanaj gaskem, guktie dah murriedieh, aavoedieh jñh haalvoeh. Barkijh edtjeh byjresen ávteste barkedh gusnie maanah eah ajve hoksem áadtjodh, men aaj maanaj jñtsh hoksedahkoem lyjhkedh.

Barkijh edtjeh

- vaarjelidh maanah fysiske hoksem daarpesjeh, aaj raeffiem jĳh liegkedimmiem
- sĳiehteladtedh maanah maehtieh barkijidie jĳh sinsitnide ektiedidh
- vaarjelidh gaajhkh maanah jearsoesvoetem, ektiedimmiem dāājroeh jĳh maanagiertesne murriedieh
- gaajhkide maanide gaavneshidh ræhpasvoetine, baahkesvoetine jĳh ĳedtjine jĳh hoksem vuesiehtidh fierhten maanese
- hoksedh gaajhkh maanah jearsoesvoetem, ektievoetem jĳh murriedimmiem dāājroeh maanagiertesne
- maanaj soptsestimieh goltelidh jĳh dej daerpiesvoetem hokseste sensitiviteetine dāastoehdidh
- maanide dāarjoehdidh jĳh madtjeldedtedh hoksem mubpide vuesiehtieh jĳh jĳjtse maahta hoksem āadtjodh
- meatan āroedh guktie maanah maehtieh jĳjtsasse jĳh mubpide leajhtadidh

Maanagierte edtja maanaj stāākedimmie-daerpiesvoetem vaarjelidh

Stāākedimmie edtja jarngesne āroedh maanagiertesne, jĳh stāākedimmien jĳjtjeaarvoem jāāhkesjidh. Maanagierte edtja hijven tsiehkies vedtedh stāākedæmman, vienevoetese jĳh maanaj kultuvrese. Stāākedimmie edtja sijjiem āroedh gusnie maanah dovne evtiesuvvieh jĳh lierieh, jĳh sosijaale jĳh gĳeleldh ektiedimmie. Maanagierte edtja ovmesse stāākedimmide skreejredh dovne ālkone jĳh gāetien sisnie. Maanagierte edtja evtiedidh gaajhkh maanah maehtieh aavoem, humovrem, gieltegsvoetem jĳh skreejremem dāājredh stāākedimmien tĳjrrh – oktegh jallh mubpine ektesne.

Barkijh edtjeh

- sijjiem, tĳjjem jĳh stāākedimmiematerijaalh öörnedidh guktie ovmesse stāākedimmide skreejredh
- viehkiehtidh maanah tjængkies dāārjehimmieh āadtjoeh vāaroeminie stāākedidh jĳh sĳiehteladtedh stāākedimmieteemah evtiedidh
- feerhmeles byjresem evtiedidh gusnie gaajhkh maanah maehtieh stāākedidh jĳh stāākedimmesne aavoem dāājredh.

- vuartasjidh, analyseradidh, dâarjodh jîh meatan ârrodh jîh stââkedimmiem eevtjedh maanaj premissine
- maanide bihkedidh jis stââkedimmeste nâake ektiedimmievuekieh sjidtieh
- voerkes ârrodh jîh vuarjasjidh jîjtje rââllam jîh guktie maanaj stââkedimmesne meatan
- stââkedimmide skreejredh jîh eadtjohke meatan ârrodh guktie gaajhkh stââkedieh

Maanagierte edtja skearkagimmiem eevtjedh

Maanagierte edtja maanide dâarjoehtidh guktie dah voejhkelieh jîh tjetskehke veartanasse jîh meatan ârrodh vâaromem evtiedidh dah mavvas, jîjtjeraarehke jîh diēdteles vuekine meatan demokratijen ektievoetesne ârroeh. Maanagierte edtja ektievoetem jîh solidariteetem evtiedidh jîh seamma tîjjen edtja individuellen dahkoeh viertiestidh jîh dâeriedidh. Maanagierte edtja evtiedidh maanah maetieh tjâenghkies vierhtieh jîh normh guarkedh mah Leah vihkeles ektievoetesne. Maanagierte edtja evtiedidh maanaj ektiedimmiem skreejredh siebriedahkese, eatnamasse jîh kultuvrese.

Maanagiertesne edtja maanah meatan sjæysjalimmieprosessine jîh tjâenghkies sisvegem evtiedidh. Edtjeh maanide dâarjoehtidh dej vuajnoeh buektedh jîh mielem sjugniedidh daennie veartanisnie. Ektievoeten, dialogen, stââkedimmiem jîh goerehtimmien tjîrrh edtja maanagierte viehkehte maanah dej laejhteme ussjedimmiem, etihken vuarjasjimmie-maehtesvoetem, maehtesvoetem vuastalidh jîh dahkoemaahtoem evtiedidh, guktie dah meatan jeatjahtedh.

Barkijh edtjeh

- sjehteladtedh dââjresidie mah mielem utnieh jîh maanaj identiteeteevtiedimmiem jîh positjive jîjtjegerkesem dâarjodh
- dâarjoehtidh maanaj darjomem, eadtjohkevoetem jîh meatan ârrodh ektievoetesne
- ovmessie daerpiesvoeth, vuajnoeh jîh perspektjivh ektievoetesne vâajnoes darjodh jîh aarvoem dejtie vedtedh
- maanaj perspektjivh jîh dahkoeh vueptiestidh, jââhkesjidh jîh dâarjodh
- maanaj âssjaldahkh haestedh jîh maanide bôôredh goerehtamme soptsestallemidie

- gellievoetem jīh joekhtsh vāajnoes darjodh jīh tjiertestidh vāaroeminie dāājresidie, goerehtæmman jīh lieremasse

Maanagierte edtja lierehtimmiem eevtjedh

Maanagiertesne maanah edtjeh skreejreme byjresem dāājredh mij maanaj læstoem skreejredh stāākedidh, goerehtidh, lieredh jīh haalvedh. Maanagierte edtja orre tsiehkieh, teemah, fenomeenh, materijaalh jīh dīrregh āehpiedehtedh mij mielem utnedh jīh ektiebarkoem evtiedidh. Maanaj tjetskehkevoetem, kreativite-tem jīh maahtoehtsemem edtja jāāhkesjidh, skreejredh jīh vāaromem āroodh dej lierehtimmieprosesside. Maanah edtjeh āadtjodh ektiedimmieh goerehtidh, vueptiestidh jīh guarkedh, perspektjivh vājranidh jīh orre daajroem āadtjodh. Maanah edtjeh āadtjoeh ellies krāāhpem nuhtjedh jīh gaajhkh sansh dej lierehtimmieprosessine. Maanagierte edtja lierehtimmieektievoetese skreejredh gusnie maanah āadtjoeh dej jījtse jīh mubpiej lierehtimmesne meatan āroodh.

Barkijh edtjeh

- feerhmeles ektievoetem hoksedh jīh sjihteladtedh maanah maehtieh dej jījtse jīh mubpiej lierehtimmesne meatan āroodh
- ellies lierehtimmieprosesside sjihteladtedh mah maanaj murriedimmie jīh gellielaaketje evtiedimmiem evtiedidh
- maanaj iedtjeh jīh eadtjohkevoetem voerkes āroodh jīh sjihteladtedh lierehtæmman ovmesse tsiehkine jīh darjoeminie
- maanaj skreejremh, ussjedallemh, tjetskehkevoetem, skaepiedihksvoetem, lierehtimmielæstoem jīh jaahkoe dej jījtse maehtelesvoetem dāarjoehtidh jīh aarvoem vedtedh
- maanaj dāārjehtimmieh vājranidh jīh progresjovnem jīh evtiedimmiem hoksedh maanagierten sisvegisnie
- maanaj ussjedimmieh dāarjoehtidh tsiehkij, teemaj jīh fenomeeni bijre jīh goerkesem jīh mielem dej ektesne sjugniedidh
- hoksedh gaajhkh maanah maehtieh rājkhoes jīh jeerehts dāājresh jīh dāājrehtimmieh, haestemh jīh haalvemedāājresh āadtjodh

Maanagierte edtja vienesvoetem jih ektievoetem eevtjedh

Sosijaalen maahtoe lea vihkeles guktie hijven mubpiejgumie ektesne barkedh jih maehtesvoeth, daajroeh jih vuajnoeh feerhmie mah sosijaalen aktivyöki barkoen tjirrh evtiedidh. Maanagiertesne edtjeh gaajhkh maanah mahtede dääjredh vihkeles årrodh ektievoetesne jih hijven aktivyöki barkosne maanajgumie jih geervigumie årrodh. Maanagierte edtja eadtjohkelaakan sjihteladtedh guktie vienesvoetem jih sosijaalen ektievoetem evtiedieh. Maanaj jijtjedomtesh edtja skreejredh, seamma aejkien goh dah viehkiem åadtjoeh haalvedh mah daarpesjeh jih guktie mubpiej daerpiesvoetide krööhkestieh.

Barkijh edtjeh

- maanaj skraejrieh aktivyöki barkose däärjoehtidh jih viehkiehtidh gaajhkh mahtieh mubpiejgumie åadtjodh stääkedidh, vienesvoetem dääjredh jih lieredh voelph utniehtidh
- normi bijre soptsestidh ektiebarkojne jih maanide bööredh normh hammoedidh ektiebarkojne ektievoetesne
- maanah däärjoehtidh mubpiej perspektjvem vaeltedh, aamhtesem gellie vuajnojste vuejnedh jih jijtse jih mubpiej domtesh, dääjresh jih mielh ussjedidh
- maanah däärjoehtidh dej jijtse raasth tseegkedh, mubpiej raasth krööhkestidh jih vaestiedassh gaavnedh ovvaantoetsiehkine
- sierredimmiem, geerestimmiem, irhkemem, miedtelimmieh jih nåake ektiedimmievuekieh heerredidh, tjöödtjestidh jih däärjodh

Maanagierte edtja govlesadtemem jih gielem eevtjedh

Maanagierte edtja voerkes årrodh govlesadteme jih giele tsevsieh jih tsevsiesuvviah gaajhkh bieleste maanaj evtiedimmesne. Dialogen jih ektiedimmien tjirrh edtja maanide däärjodh govlesadtedh, meatan, goltelidh, guarkedh jih mielh sjugniedidh. Maanagierte edtja jååhkesjidh jih viertiestedh maanaj ovmessie gielh jih govlesadtemevåajnoeh, dan nuelesne væhtagiele. Gaajhkh maanah edtjeh hijven gieleskreejrehtimmiem åadtjodh maanagierteaarkebiejjien tjirrh, jih gaajhkh maanah edtjeh meatan darjoeminie mah govlesadtemem jih elliesvoete

gïeleevtiedimmiem skreejredh. Maanagiertine saemien maanide saemien dajvine edtja maanagierte maanaj saemiengïeleldh maahtoem skreejredh.

Barkijh edtjeh

- maanaj ovmessie verbaale jïh non-verbaale jiehtegh jââhkesjidh jïh vaestiedidh jïh daej gïeleevtiedimmiem dâarjodh
- maanaj verbaale jïh non-verbaale govlesadtemem skreejredh jïh sjïehteladtedh gaajhkh maanah leah meatan ektievoetesne jïh soptsestallemissnie
- hoksedh gaajhkh maanah jeereldihkie jïh hijven dââjrehtimmieh âadtjoeh gïelem nuhtjedh goh akte dïrrege govlesadtemasse, goh dïrrege ussjedæman jïh mejnie jïjtsh âssjaldahkh jïh domtesh buakta
- voerkes ârrodh mah rââllah utnieh goh âvteguvvieh gïelese jïh bealjïjes ârrodh govlesadtemissnie gaajhki maanajgujmie
- maanaj govlesadtemem jïh gïelem giëhtjedidh jïh maanah vueptiestidh jïh dâarjoehtidh mah ovmessie tsagkesh govlesadtemissnie utnieh, mah eah jïjnjem soptsesth, jallh seassoehkâbpoe gïeleevtiedimmiem utnieh
- viehkiehtidh gielen gellievoetem ræjhkoesvoetem sjædta abpe maanadâehkesne, jienebegïelen maanah dâarjoehtidh dej jïjtse ietniegïelem soptsestidh jïh seamma tïjjen maanaj daaroen-/saemiengïelen maahtoem eadtjohke-laakan eevtjedh jïh evtiedidh

Saemien maanagiërth

Saemien maanagiërth edtjeh maanaj saemiengïelen maahtoem eevtjedh, maanaj saemien identiteetem nænnoestidh jïh saemien aarvoeh, saemien kultuvrem jïh aerpiemaahtoem jâerhkedh. Saemien maanagiertine lea saemiengïelem âejviegïele. Maanagiërteaajhtere edtja njoelkedassi tïjrrh sjæjsjalidh maanagiërten âejvieâssjele maanaj identiteetem nænnoestidh maanagiërtebyjresissnie saemien gieline jïh saemien kultuvrine. Maanagiërtefaalenasse edtja integrereme bieliem saemien siebriedahkesne ârrodh. Dïhte lea eevre daerpies barkijh maëhtieh saemiengïelem jïh maahtoem utnieh saemien kultuvren bijre.

Saemien maanagiërth edtjeh meatan saemien kultuvreaerpiem vaarjelidh jìh evtiedidh jìh saemien gïelem, kultuvre, jieledevuekieh jìh aarvoeh vââjnesasse bïejedh mijjen aejkesne. Maanagierte edtja meatan maanah gellievoetem daej jìh mubpiej kultuvrine âahpenidh, jìh maanah maehtieh seahkarimmiem jìh ektievoetedomtesem evtiedidh ellies saemien gellievoetese.

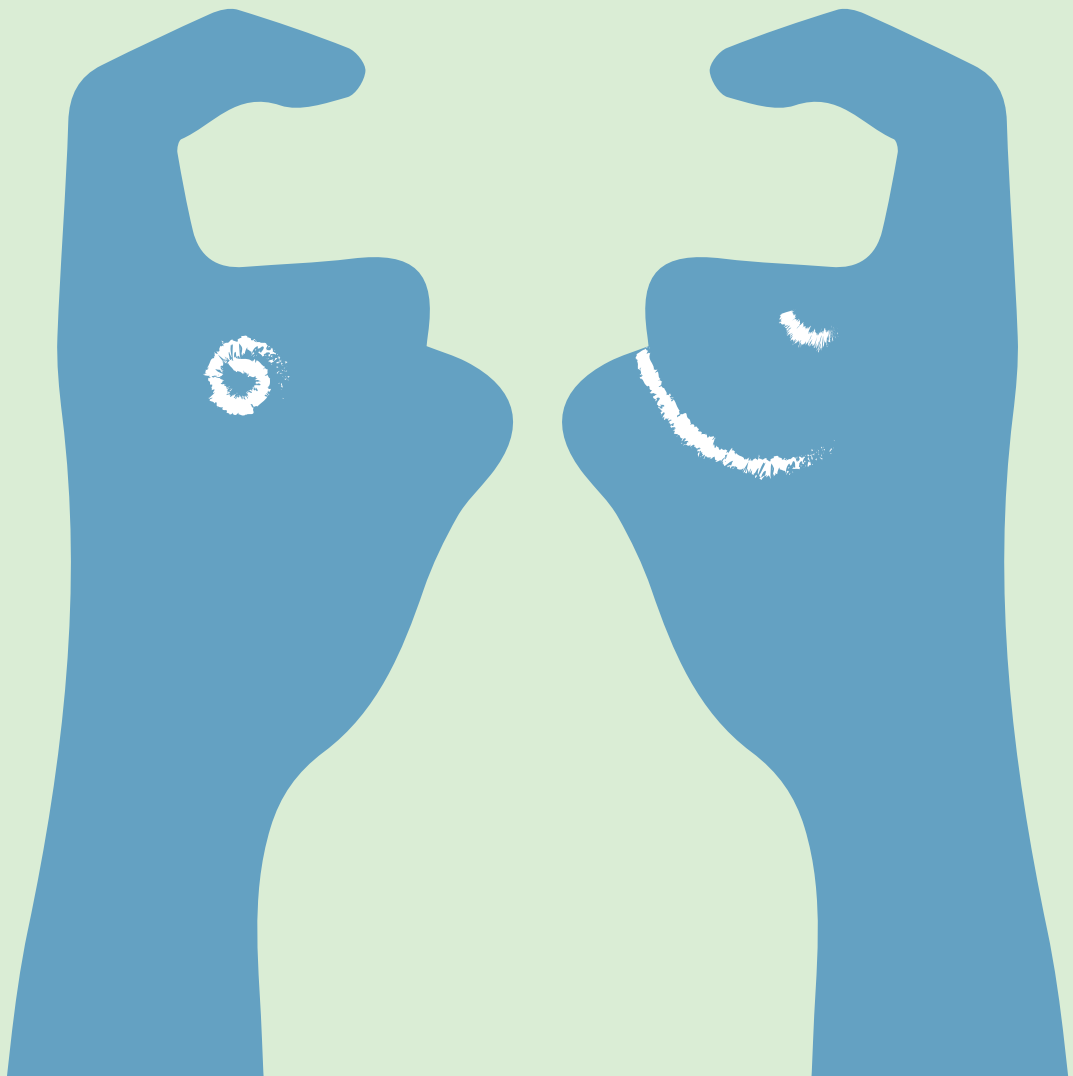
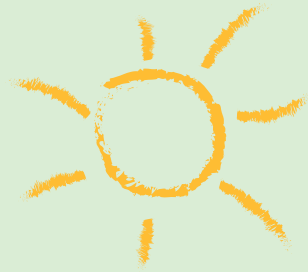
Saemien maanagiërth edtjeh âtnose vaeltedh aerpievuekien lierehtimmie- jìh barkoevuekieh, maanaj premissine mijjien tijjesne. Maanagierte edtja maanide nuepiem vedtedh eadtjohke meatan aerpievuekien darjoeminie gusnie barkijh bïhkedieh jìh naemhtie maanide viehkiehtieh jìjtjeraarehke sjïdtedh. Maanagierte edtja saemien goerkesinie eatnamistie jìh meatan maanah maehtieh eatnemen ektesne jielehd, daam nuhtjedh jìh eatnamistie ribledh jìh seahkarimmiem evtiedih eatnemefenomeenide. Saemien histovrije jìh kultuvre vâajnoeh goh vâetnoeh, vuelieh jìh soptsesh edtjeh meatan bieline maanagierten sisvegistie, maanaj aalterasse jìh evtiedimmiedaltesidie sjïehteladteme.

Mieriesoejkesjen stuvremh saemien maanagiërtide aaj juhtieh saemien goevtesidie jeatjah maanagiërtine.

Tjïelte diëdtem âtna maanagiërtefaalenasse saemien maanide saemien dajvine lea saemien gïelem jìh kultuvrem tseegkeme.

Jeatjah maanagiërth gusnie saemien maanah

Saemien maanah maanagiërtesne edtjeh dâarjoem âadtjodh dej gïelem, maahtoem jìh kultuvrem gorredidh jìh evtiedidh saht gusnie laantesne ârroeh. Maanagiërtefaalenassen sisvege saemien maanide saemien dajvi âlkolen edtja maanaj saemien sjïekenasse sjïehtedh. Daate sâejhta jïehtedh saemien maanah jìh eejhtegh reaktam utnieh veanhtadidh barkijh daejrieh jìh leavloem biejjeh aaj saemien kultuvre edtja bieliem ârrodh maanagierten sisvegisnie. Edtja sjïehteladtedh guktie maanah aaj saemien gïelem gaavneshieh.

4. Maanaj miele

Maanagierte edtja maanaj reaktah meatan årrodh vaarjelidh dejnie sjihteladtedh jih madtjeldetedh maanah åadtjoeh dej våajnoeh buektedh maanagierten beajjetje darjoemidie, maanagiertelaaken §§ 1 jih 3, Maadthlaaken § 104 jih EN:n maanakonvensjovnen art. 12 nr. 1 mietie. Maanah edtjeh jaabnan nuepiem åadtjodh eadtjohke meatan soejkesjimmesne jih vuarjasjimmesne maanagierten giehtelimmeste. Gaajhkh maanah edtjeh åadtjodh meatan dååjredh mij maanagiertesne heannadidh.

Maanagierte edtja voerkes årrodh maanaj ovmessie våajnoehammoeh jih sjihteladtedh dah meatan årrodh vuekiejgumie mah leah maanaj aalterinie, dååjresinie, individuellen tsiehkine jih daerpiesvoetine sjihtedamme. Aaj dah nööremes maanah jih maanah gieh jeatjah vuekiejgumie govlesedtieh enn soptestallemen tjirrh, reaktah utnieh dej våajnoeh buektedh jijtsh tsiehkide. Maanagierte tjuara giehtjedidh jih gaajhki maanaj ovmessie våajnoeh jih daerpiesvoetide vaarjelidh.

Maanaj vuajnoeh leah vihkeles jih edtja dejtie leavloem biejedh dej aalteren jih geevevoeten mietie. Eah edtjh maanide diedtem vedtedh mij dah eah maehtieh gietedidh.

5. Laavenjostoe hiejmen jih maanagierten gaskem

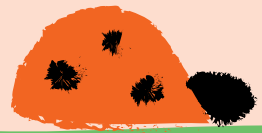
Maanagierte edtja laavenjostosne jih goerkesisnie hiejmine maanaj daerpiesvoeth hokseste jih stââkedimmeste vaarjelidh, jih lierehtimmiem jih skearkagimmiem evtiedidh vâaroeminie gellielaaketje evtiedæmman, maanagiertelaaken § 1 mietie. Baakoeh "hiejme" jih "eejhtegh" feerhmieh aaj jeatjah æelieh. Maanagierte edtja eejhtegi reaktah meatan ârothd vaarjelidh jih lihke jih goerkesisnie eejhtegigujmie laavenjostedh, maanagiertelaaken §§ 1 jih 4 mietie. Hiejmen jih maanagierten laavenjostoe edtja eejnegen maanan bööremes ulmine. Eejhtegh jih maanagierten barkijh ektiediedtem utnieh maanan trâjjadimmie jih evtiedimmie.

Maanagierte edtja buerie dialââgem jih laavenjostoem eejhtegigujmie sjiehteladtedh. Dah edjtieh indivijdedaltesisnie laavenjostedh, fiere guhten maanan eejhtegigujmie, jih dâehkiedaltesisnie, eejhtegeraerien jih laavenjostoemoenehtsen tjïrrh. Indivijdedaltesisnie edtja maanagierte sjiehteladtedh eejhtegh jih maanagierte maehtieh jaabnan vuartasjimmieh jih vuarjasjimmieh juekedh maanan healsoen, trâjjadimmien, dââjremi, evtiedimmien jih lierehtimmien bijre. Maanagierte edtja dej vuarjasjimmide buerkiestidh eejhtegidie jih daej vuajnoeh krööhkestidh. Laavenjostoe edtja vihtiestidh eejhtegh meatan faalenassen individuellen sjiehtelæmman. Dovne eejhtegh jih barkijh tjuerieh krööhkestidh maanagierte siebriedahkemandatem jih aarvoevâaromem âtna mij lea maanagierten barkoe gïetedidh. Maanagierte tjuaa geehtedidh guktie ij maana bâetieh lojaliteeteovvantosne hiejmen jih maanagierten gaskem.

Eejhtegeraerien jĭh laavenjostoemoenehtsen intensjovne lea dah edtjeh nuepiem vedtedh eejhtegi gaskesadtemem maanagiertine vaarjelidh eadtjohke vuekine. Eejhtegeraerie edtja eejhtegi ektieĭedtjh freemmedh jĭh meatan maanagierte jĭh eejhteged  ehkie laavenjostoeh hijven maanagiertebyjresen  vteste. Eejhtegeraaran edtjeh aamhtesh buektedh mah leah vihkeles eejhtegi ektiedimmide maanagiertese. Eejhtegeraerie tjuara j  hkesjidh jis eejhtege-
maaksoem edtja jollebe  rrodh enn vihtiestamme maksimaalemaaksoste.

Laavenjostoemoenehtse edtja orgaane mij raerieh vedtedh, govlesadteme sjugniedidh jĭh ektiedidh. Laavenjostoemoenehtsasse aamhtesidie buektedh mah leah vihkeles maanagierten sisvegen jĭh barkoen  vteste, jĭh eejhtegi ektiedimmien  vteste. Laavenjostoemoenehtse tjuara maanagierten jaepieso-
ejkesjem vihtiestidh. Jeatjah vihkeles aamhtesh leah vuesiehtimmien gaavhtan raeriestimmieh budsjehtese jĭh barkoejeatjahtehtemidie.

6. Sertiestimmieh

Gosse maana maanagiertesne aalka

Maanagierte edtja eejhtegh ektesne sjihteladtedh maana åådtje hijven jìh jearsoes aalkoe maanagiertesne. Maanagierte edtja rutijnh sjihtedidh jìh tìjje jìh sijjie öörnedh guktie maana aejkiem åådtje åahpenidh, ektiedimmieh tseegkedh jìh barkijidie jìh jeatjah maanide åahpenidh. Gosse maana maanagiertesne aalka, dellie barkijh edtjeh daam lìnke dâeriedidh voestes tìjjen mietie guktie maana maahta dâåjredh ektievoetem jìh jearsoesvoetem stâåkedidh, goerehtidh jìh lieredh.

Sertiestimmieh maanagiertesne

Sertiestimmieh aaj maanagiertesne. Barkijh edtjeh gorredidh maanah jìh eejhtegh tìjjem jìh sijjiem åadtjoeh guktie maanah jìh barkijh sinsitnine åahpenieh gâessie dah maanadâehkiem sertiestieh.

Sertiestimmie maanagierten jìh skuvlen gaskem

Maanagierte edtja eejhtegi jìh skuvlen ektesne barkedh jìh sjihteladtedh guktie maanan hijven jìh jearsoes sertiestimmiem maanagierteste skuvlese åadtjoeh jìh aaj skuvlieejjehtsöörnege. Maanagierte jìh skuvle byöroeh maahtoem jìh bìevnesh juekedh aalkoetsiehkine laavenjostoen åvteste faalenasse bâarasomes maanide maanagiertesne, daej sertiestimmie gosse skuvlem aelkieh. Maanagierte tjuara seamadimmiem utnedh eejhtegijstie jis edtja bìevnesh maanan bijre skuvline juekedh.

Dah bāarasommes maanah edtjeh nuepieh āadtjodh jīh dāājredh dīhte lea ektievoete maanagierten jīh skuvlen gaskem. Maanagierte edtja sjihteladtedh dah bāarasommes maanah edtjeh dāājresh, mahtoeh jīh maehtesvoeth meatan mah Leah hijven betnie jīh motivasjovne skuvlem aelkedh. Maanagierte edtja aaj viehkiehtidh maanah edtjeh maanagiertetijjem orrijidh hijven vuekine jīh skuvlem dāastoeh tieh tjetskehkevoetine jīh jaahkojne dej jījtse maehtesvoetide. Maanah edtjeh āahpenidh maam skuvlesne jīh skuvlefrijjetijjeöornemisnie heannadidh.

7. Maanagierte pedagogeles barkojne

Maanagierte edtja pedagogeles barkoem árrodh maam edtja soejkesjidh jñh vuarjasjidh. Maanah jñh eejhtegh reaktam utnieh meatan árrodh daejnie prosessine. Maanagierten ulmie pedagogeles barkojne, maanide vedtedh sjiehteladteme faalenassem maanagiertelaaken jñh mierie.

Soejkesjimmie

Soejkesjimmie barkijidie nuepiem vadta ussjedidh jñh aktem iktemearan jñh guhkies barkedh pedagogeles barkosne. Soejkesjimmie edtja meatan kontinui-teetese jñh progresjovnese fierhten maanan jñh maanadæhkien ávteste. Soejkesjimmie vuesehte guktie maanagierte toelhkedh jñh realiseradamme mieriesojkesjem jñh edtja aalkoe árrodh refleksjovnese jñh evtiedæmman barkosne maanagiertesne.

Soejkesjimmie tjuara maahtoen váarome árrodh maanaj tråjjadimmien jñh gellie-laaketje evtiedimmien bijre dovne individuellen jñh dáehkesne. Dñhte edtja aaj váarome árrodh vuartasjidh, vihtiestidh, reflekteradidh öörneldihkie vuarjasjimmie jñh soptsestalleme maanine jñh eejhtegigujmie.

Jaepiesojkesje

Maanagierte edtja jaepiesojkesjem darjodh. Daan lissine edtja soejkesjh darjodh áeniehkåbpoe jñh guhkebe boelhketjinie jñh ovmessie maanadæhkide daerpie-svoeten mietie. Jaepiesojkesje lea barkoedírregh maanagiertebarkijidie jñh

maanagierten veeljemh jĭh buerkiestimmieh. Jaepiesoejkesje maahta bĭevnesh vedtedh maanagierten pedagogeles barkoen bijre āajvaladtjaldaltesidie, maanagierten laavenjostoeguejmide jĭh jeatjah mah ĭedtjh daejnie utnedh.

Stuvrije edtja barkoem juhtedh jaepiesoejkesjem darjodh. Maanagierten ektiebar-koemoenehtse edtja jaepiesoejkesjem sjæjsjalidh. Jaepiesoejkesje edtja vuesiehtidh guktie maanagierte sæjhta barkedh mieriesoejkesjen āssjelh jĭh sisvege jĭh maanagierteajhteren voenege sjiehtedimmide pedagogeles barkose darjodh. Jaepiesoejkesje edtja gaskem jeatjebh vuesehte guktie maanagierte hoksine, stāākedimmine, skearkagimmine jĭh lierehtimmine barkedh. Daesnie tjuara aaj progresjovnem tjielkeslaakan vuesiehtidh. Dĭhte edtja vāajnoes darjodh guktie maanah jĭh eejhtegh meatan sjĭdtedh soejkesjimmiebarkose jĭh guktie maanagierte dan pedagogeles barkoem vuarjasjidh. Dĭhte edtja aaj vāajnoes ārrodh guktie maanagierte orre maanajgujmie barkedh guktie dah āahpenieh jĭh laavenjostoem jĭh ektiedimmiem skuvline vaarjelidh.

Saemien maanagiertine jaepiesoejkesje edtja saemien biejjielāhkosne bigkedidh. Jaepiesoejkesje edtja vuesiehtidh guktie maanagierte pedagogeles barkoem jaepien mietie jĭh eatnemen jeatjahtetemi mietie juhtedh.

Vuarjasjimmie

Maanagierte edtja jaabnan pedagogeles barkoem vuarjasjidh. Dĭhte sæjhta jieh-tedh dĭhte edtja pedagogeles barkoem buerkiestidh, analyseradidh jĭh toelkhes-tidh maanagierten soejkesjistie, maanagiertelaaken jĭh mieriesoejkesjen mietie. Vuarjasjimmiebarkoen āejvieāssjele lea vihtiestidh gaajhkh maanah āadtjoeh faaleldahkem mij lea maanagiertelaaken jĭh mieriesoejkesjen mietie.

Vuarjasjimmiebarkoe edtja ussjedalleminie ārrodh mij abpe barkoedāehkie meatan. Tjāenghkies ussjedallemh pedagogeles barkoen bijre maehtieh barkijidie vāaromem vedtedh gosse dah edtjeh soejkesjidh jĭh tjĭrrehtidh. Maahta aaj meatan gaahpode digkiedimmiem maanagierten āssjelen, sisvegen jĭh laaven-

jassi bïjre. Faageles jïh etihkeles dâeriesmoerh edtjeh meatan vuarjasjimmie-barkosne. Daennie vuekine maehtieh barkijh lieredh jïjtsh barkoste jïh lissiehtieh maanagiertem evtiedidh pedagogeles barkojne.

Maahtoe maanadâehkien jïh fierhten maanan tråjjadimmien jïh gellielaaketjen evtiedimmien bïjre vihkeles gaajhkide maanide sjehteladteme faalenassem vedtedh maanagiertelaaken jïh mieriesoejkesjen mietie. Maanan tråjjadimmie jïh gellielaaketje evtiedimmie edtja dan gaavhtan juhtijen goerehtidh jïh vihtiestidh, man vâarome maanan individuellen tsiehkijste jïh maahtoste maanan evtiedimmien jïh daerpiesvoeten bïjre. Maanan dâåjremh jïh vuajnoeh edtjeh meatan vuarjasjimmievâaroemisnie.

Vihtiestimmie

Vihtiestimmie barkiji barkoste vuesehte guktie barkijh berkieh krievemh maanagiertelaakesne jïh mieriesoejkesjisnie illedh. Vihtiestimmie pedagogeles barkoste edtja meatan maanagierten barkosne soejkesjidh, vuarjasjidh jïh pedagogeles barkoem evtiedidh. Vihtiestimmie pedagogeles barkoste maahta eejtegidie, voenges byjresasse jïh tjïeltese maanagierteåajvaladtjine biëvnesh vedtedh maam maanah dâåjroeh, lïerieh jïh darjoeh maanagiertesne, guktie maanagierte krievemh maanagiertelaakesne jïh mieriesoejkesjisnie illie.

Vuarjasjimmieh maanadâehkien jïh fierhten maanan murriedimmien jïh gellielaaketje evtiedimmien bïjre edtja vihtiesovvedh gosse daarpesje maanadâahkan jïh fierhten maanese sjehtedamme faalenassem vedtedh. Daate maahta vâaromem vedtedh pedagogeles barkoem sjehtedidh jïh evtiedidh.

Maana reaktam âtna sov persovneles integriteetem vaarjelidh. Etihken perspektijve edtja dan gaavhtan vâarome ârrodh gosse maanadâehkiem jïh fierhten maanam vihtiestidh. Edtja persovnebiëvnesh gietedidh persovnebiëvneselaaken mietie. Gietedimmie persovnebiëvnesh lea gaajhkh mah maehtieh akten aktegsalmetjasse ektiedidh gaajhkh biëvnesh jïh vuarjasjimmieh mah tjöonghkieh, tjaalasuvvieh, ektiedieh, vöörhkieh jïh juekieh. Jis maanagierte edtja persovne-

bïevnesh maanan bïjre juekedh mubpide instanside jïh ij leah laakehjemmelen mietie eejteghe tjuerieh dïsse jååhkesjidh. Krieveme jååhkesjimmiën bïjre eejhtegjistie ij leah daerpies gosse barkijh persovnebievnesh maanavaarjelimmine juekedh guktie bievnemediedtem maanagiërtelaaken ¶ 22 illedh.

Eejhteghe reaktam utnieh vihtiestimmieh dej maanaj bïjre vuejnedh jïh åadtjodh, jïh båajhtoeh bievnesh staeriedidh jallh sliejhtedh.

Åålmehpedagogeles faalenassem sjiehteladta maanide mah lissiedårjoem daarpesjeh

Maanagiërtedta dïhte åålmehpedagogeles faalenassem sjiehtedidh maanaj daerpiesvoeti jïh nuepiej mietie, aaj gosse naan maanah daerpiesvoetem lissiedårjoem gukhebe jallh åeniehkåbpoe boelhkesne. Maanagiërtedta aaj hoksedh maanah gïeh lissiedårjoem daarpesjeh, aareh åadtjoeh dam sosijaale, pedagogeles jïh/jallh fysiske sjiehteladtemem mij lea daerpies maanese feerhmeles jïh seamnavyörtogs faalenassem vedtedh. Edtja sjiehteladtemem barkoen mietie vuarjasjidh jïh sjiehtedidh maanan daerpiesvoeten jïh evtiedimmien mietie.

Feerhmeme maanagiërtesne aaj lea sjiehteladtemen bïjre sosijaale ektievoetese. Maanagiërtedta sisvege tjuara soptsestidh vuekine mesnie ovmesse maanah maehtieh meatan årrodh dej jïjtse daerpiesvoetijste jïh tsiehkijste. Maanagiërtedta vihkeles sosialiseremesijie lea stååkedimmie. Naan maanide mahte aareh pryjjeme sæjhta jiehtedh barkijh sjiere ulmide jïh öörneginie – åeniehkåbpoe jallh gukhebe boelhkine – berkieh maanam ektievoetese feerhmedh mij mielem vadta.

Jis sjieke gååvnese vienhtedh maanan daerpiesvoetem ij maehtieh åålmehpedagogeles faalenassem gaptjedh, maanagiërtedta eejhtegidie bievnedh reaktan bïjre krievendh maehteles vuarjasjimmiem jis maana daerpiesvoetem åtna sjieropedagogeles viehkine.

Maanagiërtedta gorredidh maanah mah åadtjoeh sjieropedagogeles viehkiem feerhmeles maanadåahkan jïh åålmehpedagogeles faalenassem.

8.

Maanagierten barkoevuekieh

Barkoevuekieh edtjeh maanaj daerpiesvoetem hokse jih stâåkedimmie gorredidh, lierehtimmiem jih skearkagimmiem evtiedidh jih maanide nuepiem vedtedh meatan árrodh. Barkijh edtjeh ovmesseie barkoevuekieh nuhtjedh, jih dah edtjeh fierhten maanese, maanadâahkan jih voenges byjresasse sjiehtesovvedh. Veeljeme barkoevuekijste nuepieh vedtedh maanagierten sisvege gieltegs jih jeerehts sjídtedh. Barkoevuekieh maehtieh meatan árrodh íedtjem, madtjeldentemem jih eadtjohkevoetem sjugniedidh jih nuepiem vedtedh orre dâájresh jih dâájreh-timmieh maanagiertese buektedh.

Barkijh edtjeh

- maanaj dâájrehtimmine, íedtjine, vuajnojne jih skraejrine aelkedh maanagierten biejjieladtje barkosne jih gosse edtjeh teemah jih prosjeekth veeljedh jih tjírrehtidh
- kreativiteeten jih stâåkedimmien nílle bigkedh jih sijhtedh improviseradidh jih baajedh maanah meatan árrodh
- faahketji jih soejkesjamme darjomi gaskem málsoelidh
- skreejredh maanaj ássjaldahkh jih vuekiem gihtjedh, dâájresh ohtsedidh, skraejriem vaeltedh jih orre laavenjassh haalvedh
- maanide vedtedh jeerehts dâájresh jih nuepieh ovmesseie vuekine soptsestidh
- dâáresthfaageles jih állesth barkedh jih dah ovmesseie biehkíeh mieresoejkesjisnie ektievoetesne vuejnedh
- voenges byjresem jih voenges tsiehkíeh feerhmedh gosse darjomh soejkesjidh jih tjírrehtidh
- jaabnan vuarjasjidh jis veeljemh barkoevuekijste lea meatan mieresoejkesjem realiseradidh

Progresjovne

Progresjovne maanagiertesne lea gaajhkh maanah edtjeh evtiesovvedh, lieredh jïh evtiedidh. Gaajhkh maanah edtjeh progresjovnem dââjredh maanagierten sisvegisnie, jïh maanagierte edtja sjihteladtedh gaajhkh maanah gaajhkene aalteredâehkine edtjeh jeerehts stââkedimmie-, darjome- jïh lierehtimmienuepieh. Barkijh edtjeh maanaj iedtjh væjranidh jïh dej nille bigkedidh jïh maanide vedtedh ovnessie dââjresh jïh dââjrehtimmieh. Maanagierte edtja progresjovnese sjihteladtedh gosse pedagogeles sisvegem, barkoevuekieh, stââkedimmieh, materijaalh veeljedh jïh fysiske byjresem hammoedidh. Maanah edtjeh haestemh âadtjodh dej dââjresi, iedtji, mahtoej jïh mahtesvoeti mietie.

Barkijh edtjeh

- vueptiestidh, dâeriedidh jïh væjranidh mah maanah joe iedtjh utnieh
- progresjovnem maanagierten sisvegisnie soejkesjidh jïh sjihteladtedh gaajhkh maanide
- meatan ârrodh guktie maanah âadtjoeh haalvemedââjresh jïh seamma tijjen maam akt mij iedtjem utnieh
- sjierehlohkemem, vueptiestimmieh jïh damtijimmieh sjihteladtedh maanagierten sisvegisnie jïh barkoevuekine
- orre perspektivh vuesiehtidh jïh orre dââjresh jïh dââjrehtimmieh sjihteladtedh
- progresjovnem hoksedh voerkes âtnoem materijaaleste, gærjijste, gaevnijste, dirregijstie jïh tjâenijste ârrodh jïh daejtie maanaj mieresne utnedh

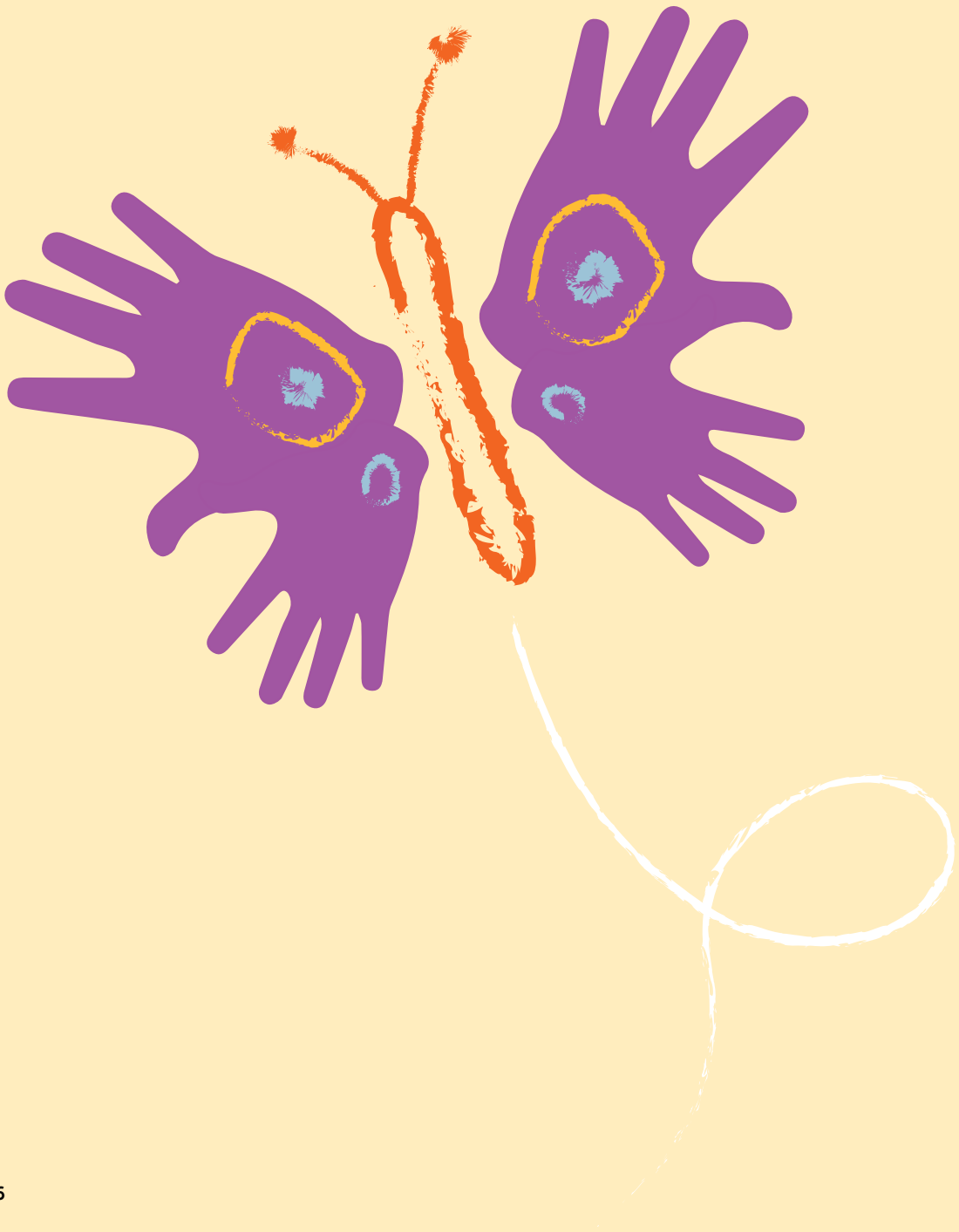
Maanagierten digitaale praksise

Maanagierten digitaale praksise edtja meatan ârrodh maanaj stââkedæmman, kreativiteetese jïh lieremasse. Gosse digitaale dirregh pedagogeles barkosne âtna edtja dihte maanaj lierehtimmieprosesse dâarjodh jïh lissiehtidh mieriesoejkesjen njoelkedassh dievhtedh ræjhkoes jïh gellielaaketje lierehtimmiebyjrese gaajhkide maanide. Gosse digitaale dirregh nuhtjeh edtjeh barkijh eadtjohke ârrodh maanajugmie. Seamma aejkien edtja digitaale dirregidie

nuhtjedh eensilaakan jñh ij jeenjemes barkoevuekine. Maanagierte edtja digitaale dööpmemefaamoem utnedh jñh lissehte maanah aelkieh etihken goerkesem evtiedidh digitaale medijidie gaaredamme.

Barkijh edtjeh

- digitaale dööpmemefaamoem vuesiehtidh gosse bienvesh ohtsedidh, voerkes árrodh maadthdarjomereaktam jñh gaaltijelaejhtemh jñh maanaj persovnevaarjelimmiem gorredidh
- sjiehteladtedh guktie maanah goerehtieh, stååkedieh, lierieh jñh jñjtje maam akt sjugniedieh digitaale vuekine
- relevanssem jñh sjiehtesvoetem vuarjasjidh jñh maanaj medijeåtnosne meatan árrodh
- kreatijve jñh skaepiedihks átnoem goerehtidh digitaale dírregijstie maanaj ektesne

9. Maanagierten faagesuerkieh

Faagesuerkieh suerkide vuesiehtieh mej leah iedtjh jih jijtsearvoe maanide maanagierteaalterinie, jih edtjeh meatan murriedimmiem, gellielaaketje evtiedimmiem jih healsoem evtiedidh. Maanagierte edtja faagesuerkide ektesne vuejnedh, jih gaajhkh faagesuerkieh edtjeh akte tjjelke bielie maanagierten sisvegistie årrohd. Saemien maanagiertine edtja barkoe faagesuerkiejgumie aelkedh saemien gieline, kultuvrine jih aerpievuekiemaahojne.

Maanagierten aarvoevaarome jih åssjele edtjeh otnjegem barkose vuesiehtidh jih barkoem faagesuerkiejgumie vâåjnesasse bâata jih maanaj reaktam meatan årrohd vaarjelidh. Maanaj stååkedimmiem lea vihkeles vâarome barkojne faagesuerkine. Maanagierte edtja aelkedh maanaj eadtjohkevoetine jih dâarjojne guktie dah tuhtjeh dah mïelem utnieh barkoen faagesuerkiej bijre maehtieh dâåjredh goh vihkeles jih luste bielie maanaj aarkebiejeste. Maanaj iedtjh faagesuerkide edtja eevtjedh jih maanagierte edtja meatan lierehtimmiem ektievoetem sjugniedidh mij ovmessie vuajnoeh jih vâajnoeh viertiedidh. Maanah edtjeh maahtoem jih maehtelesvoetide evtiedidh gaajhkene faagesuerkine funterdimmiem, goerh-timmien jih skaepiedihks darjomi tjïrrh. Maanagierte edtja ovmessie materijaalh jih tjâenieh, teknologijh jih digitaale dïrregh, spielh, gærjah jih musihkh barkosne faagesuerkiejgumie utnedh. Faagesuerkieh leah mahte dah seamma mah maanah maanagierten mænngan skuvlesne faagine dâastodh.

Govlesadteme, giële jih teekste

Barkoen tjïrrh faagesuerkine edtja maanagierte meatan maanah åadtjoeh daej gielegoerkesem, giëlemaahtoem jih gellievoeten govlesadtemevuekieh goe-

rehtidh jÿh evtiedidh. Maanagÿertesne edtjeh maanah ovmessie gÿelh, gÿelehammoeh jÿh smaarehtjÿerth dÿastodh rijmi, raajroej, laavlomi, litteratuvri jÿh tjaalegi tjÿrrh daaletjen jÿh dovletjen. Maanagÿerte edtja meatan maanah gÿeline, symboligujmie jÿh tjaaleginie stÿÿakedidh jÿh gÿeleldh tjetskehkevoetem, goerkesem jÿh evtiedimmiem eevtjedh.

Maanagÿertesne edtjeh maanah nuepiem ÿadtjodh ovmessie leerehtimmievuekieh dÿÿjredh tjaalegijstie jÿh soptsesijstie, mah gaaltijinie estetihkeles dÿÿjresidie, maahthose, ussjedallemidie jÿh dÿastoemidie gÿeline jÿh kultuvrine. Barkijh edtjeh bÿÿoredh dovne njaalmeldh jÿh tjaaleldh gÿelem goerehtidh.

Barkoen tjÿrrh govlesadteminie, gÿeline jÿh teekstigujmie edtja maanagÿerte meatan ÿrrodh guktie maanah

- Jijstsh domtesh, ÿssjaldahkh, vuajnoeh jÿh dÿÿjresh buektieh ovmessie vuekine
- gÿelem utnedh gosse ektiedimmieh sjugniedieh, stÿÿakedieh jÿh dirreginie ovvaantoeht luetieh
- dej diejvesegoerkesem vijriedieh jÿh jeerehts baakoeveahkam nuhtjeh
- baakojne, tjoejenassine, rijmine jÿh raajroejgujmie stÿÿakedieh, improviseradie jÿh voejhkelieh
- gellievoeten heamturh, soptsesh, vaajesh jÿh soptsestimmiehammoeh dÿastoeh
- tjetskehkevoetem jÿh aavoem dÿÿjroeh reegkesgÿelelohkeminie, soptsesteminie, laavloeminie jÿh soptsestalleminie
- ovmessie tjaaleldhgÿelehammoeh goerehtieh jÿh dÿÿjrehtieh goh lÿssastjaeleme, guvviedimmie jÿh bokstaavh, lohkeme- jÿh tjaelemedarjomi tjÿrrh

Barkijh edtjeh

- jeerehts gÿelebyjresem sjugniedidh gusnie maanah nuepiem ÿadtjoeh aavoedidh gÿessie mubpiejgujmie gÿelem nuhtjeh jÿh govlesedtieh
- gÿeleldh jÿh kultuvredh gellievoetem vÿÿjnesasse bÿejedh, maanaj ovmessie kulturellen hammoeh jÿh identiteeth dÿÿarjodh jÿh gellievoetem evtiedidh govlesadtemisnie, gÿeligujmie jÿh jeatjah hammojne

- ovmessie soptsestalle midie bööredh gusnie maanah nuepiem åadtjoeh soptsestidh, funterdidh, ussjedidh jïh gihtjedh
- maanide madtjeldehtedh hæhtadidh jïh gieline, tjoejine, rijmine jïh jievkehtimmine stååkedidh
- maanaj stååkedimmiem jïh goerehtimmiem tjaaleldhgïeleste dåarjodh
- jeerehts buektemehammoeh nuhtjedh jïh gellieh gærjah, laavlomh, guvvieh jïh hammoeh faaledh
- gïeleskreejreme darjomh sjugniedidh gusnie gaajhkh maanah maehtieh meatan årrodh

Kråahpe, svihtjeme, beapmoeh jïh healsoe

Joe aareh aalterisnie viesjïeh jïh dahkoevuekieh sjïdtin hammoedamme. Buerie viesjïeh mah maanagiertealterisnie åådtje, maehtieh abpe jieleden utnedh. Maanagierte edtja sjïeheladtedh guktie gaajhkh maanah åadtjoeh svihtjeme-aavoem, beapmoeaavoem jïh beapmoeaerpievuekiem, mentaalen jïh sosijaalen murriedimmiem jïh fysiske jïh psykiske healsoem dååjredh. Maanah edtjïeh darjoemidie feerhmesovvedh gusnie dah åadtjoeh svihtjedh, stååkedidh jïh sosijaale vuekine ektiedidh jïh skraejriem jïh haalvemem dååjredh dej jïjtsh nuepiej mietie. Maanagierte edtja viehkiehtidh maana sov kråahpine åehpies sjædta jïh voerkes jïtse jïh mubpiej raasth sjædta.

Barkoen tjïrrh faagesuerkine maanah edtjïeh nuepiem åadtjodh saansedh, dååjredh, stååkedidh, lierehtidh jïh sjugniedidh kråahpine våaroeminie. Gåessie dah meatan beapmoeh- jïh byöpmedimmiedarjoeminie maanah skreejresuvvieh aejlies beapmoeh byöpmedidh jïh goerkesem åadtjoeh guktie aejlies beapmojne mahta aejlies healsoem sjïdtedh.

Barkoen tjïrrh kråahpine, svihtjeminie, beapmojne jïh healsojne maanagierte edtja meatan årrodh maanah

- murriedimmiem, aavoem jïh haalvemem dååjroeh gellielaaketje svihtjemedååjresinie, ålkone jïh gåetien sisnie jaepien tjïrrh

- jĳitse daerpiesvoeth demtĳeh, āadtjoeh almetjekrāahpem damtedh jĳih buerie viesjĳeh evtiedidh hygĳieenine jĳih jeerehts beapmojne
- motorihken maehtelesvoeth, koordinasjovnem, krāahpehaalvemem jĳih fysiske jĳitsevoeth evtiedĳeh
- dāājroeh vuarjasjĳdh jĳih haesteme stāākedimmiem haalvedh krāahpen haestemi tĳĳrrh
- jĳitse krāahpine jearsoes sjĳdĳeh, āadtjoeh positĳve vuajnoeh jĳĳtsistie jĳih jĳitse domtesinie āehpies sjĳdĳeh
- raasth tseegkieh jĳitse krāahpine jĳih mubpiej raasth krōōhkestĳeh
- āadtjoeh daejredh gustie beapmoeh bāetĳeh, guktie beapmoeh dorjehtĳdh jĳih guktie beapmoeh maalestahkem sjĳdĳeh

Barkĳjh edtĳeh

- eadtjohke jĳih stĳeresne ārrodh, maanide dāarjoehtĳdh jĳih haestedh jeerehts krāahpen stāākedimmide jĳih maanan haalvemem jāāhkesjĳdh
- meatan ārrodh guktie maanah āadtjoeh buerie viesjĳeh, vuajnoeh jĳih maahĳtoeh beapmoej, hygĳieenen, darjomi jĳih liegkedimmien bĳĳre
- maanide vedtedh jeerehts jĳih haalveme svihtjemebyjresh, mĳeledāājresh jĳih krāahpen stāākedimmĳeh ālkone jĳih gāetĳen sisnie, dovne maanagiertedajven ālkoelisnie jĳih sisnjelen
- meatan ārrodh maanah voerkes ektĳiedimmiem evtiedidh reakta jĳitse krāahpen bĳĳre nāennoestĳdh jĳih mubpiej raastide krōōhkestĳdh
- beapmoeh jĳih jurĳĳiehtimmĳeh sjĳiehteladtedh guktie dah maanah aavoedĳeh, meatan ārroeh, soptsestellĳeh jĳih ektĳievoetem demtĳeh gosse byōpmedĳeh
- nasjonaale njoelkedassine mĳetĳie barkedh healsoeevtĳiedimmĳie jĳih heerredimmien rāajvarimmide mah maanaj bĳĳre

Kāanste, kultuvre jĳih kreativiteete

Dāājresh kāanstine jĳih kultuvrine maanagiertesne maehĳĳeh betnie ārrodh ektĳievoeten āvteste, meatan ārrodh jĳih jĳitse skaepĳedihks barkoen āvteste. Maanagiertesne maanah edtĳeh āadtjodh estetihken dāājresh kāanstine jĳih

kultuvrine ovmesse hammojne jñh vœekine œœrnedamme mah maanide nuepieh vedtedh goerehtidh, gœiehtjedidh jñh progresjovnem åadtjodh. Edtja maanide dåarjoehtidh eadtjohke årrodh jñh dej jñjtse kånste jñh kulturelle darjomh darjodh. Maanagierte edtja ektievoetem jñh kreativiteetem sjiehteladtedh gosse viehkehte maanah åadtjoehektesne årrodh jñh kånsten jñh kulturellen darjomh darjodh.

Faagesuerkesne guvviekånste jñh kånstevytnesjimmie, musihke, daanhtsome, draama, gœiele, litteratuvre, filme, arkitektuvre jñh designe. Maanagierte edtja maanide viehkiehtidh ovmesse kånsten jñh kulturellen vuesiehtimmieh gaavnedidh mah gellievoeten siebriedahkem jñh ovmesse tñjjetlåhkoeh vuesiehtieh. Barkosne faagesuerkine barkijh edtjeh maanaj tjetskehkevoetem skreejredh, dej goerkesem vœejranidh jñh dejtie viehkehte ussjedidh, goerehtidh, voejhkelidh jñh pryœvedh. Maanagierte tjuara maanaj kreatijveles prosesh jñh vuajnoeh sjiehteladtedh jñh evtiedidh.

Barkoen tñjrrh kånstine, kultuvrine jñh kreativiteetine edtja maanagierte meatan årrodh maanah

- aath, rommh jñh materijaalh utnieh mah dej stååkeden jñh estetihken vuajnoehammojde dåarjoehtidh
- fantasijem, kreatijven funterdimmiem jñh sjugniedimmieaavoem utniehtieh
- domtesinie jñh vuajnojne berkieh gosse kånstem, kultuvrem jñh estetihkem gaavnedieh skaepiedihks barkoen tñjrrh ålkone jñh gåetien sisnie
- gellievoetem kånsten jñh kulturellen vœekieh gaavnedieh jñh goerehtieh jñh meatan årrodh kånste- jñh kultuvredååjresinie mubpiejgujmie
- ovmesse teknikkh, materijaalh, dñrregh jñh teknologijh nuhtjeh gosse estetihken vœekine berkieh
- aavoedieh jñh madtjeles åroeh jñjtse kulturellen våarome

Barkijh edtjeh

- maanajgujmie soptsestalledh daej jñh mubpiej kånste- jñh kulturellevœekien bijre
- rommem vedtedh, dåarjodh jñh rœjkhoesvoetem buektedh maanaj gñjetedæem-man gosse dah Leah kånstem jñh kultuvrem gaavnedamme

- maanaj jĳitse aerpievuekiekultuvrem jĳih maanakultuvrem goltelidh, jĳĳĳhkesjidh jĳih dĳĳĳstoehtidh
- maanaj ovmessie kulturellen vuesiehtimmieh goltelidh jĳih vueptiestidh, dej vuesiehtimmiehammoeh krĳĳĳhkestidh jĳih lĳĳĳstoem skreejredh vijriegĳĳbpoe goerehtidh dejtie estetihken suerkide
- maanide skreejredh musihken, daanhtsoen, draaman jĳih jeatjah skaepiedihks dorjesi tjĳĳrrh dej vuajnoeh buektedh jĳih dejtie nuepiem vedtedh ovmessie jeerehts vuesiehtimmiehammoeh evtiedidh
- vĳĳajnoes darjodh jĳih estetihken dimensjovnh maanagierten sisnjelds- jĳih ĳĳlkoerommine sjugniedidh
- maanide nuepiem vedtedh ĳĳhepies sjĳidtedh gellievoeten aerpievuekieh jĳih kĳĳanste- jĳih kulturellevuekieh dovletjen jĳih daaletjen
- meatan ĳĳrrodh kulturellen gellievoete rĳĳjhkoesvoetem sjĳĳdta abpe maanadĳĳahkan

Eatneme, byjrese jĳih teknologije

Dĳĳĳresh jĳih dĳĳĳrehtimmieh eatnamisnie maehtieh goerkesem evtiedidh eatnemen jĳĳitveotine jĳih maanaj lĳĳstoem eatnemevierhtide vaarjelidh, biologijen gellievoetem gorredidh jĳih meatan ĳĳrrodh tjĳĳrkes evtiedĳĳemman. Maanagierte edtja viehkiehtidh maanah eatnemem lyjhkoeh jĳih dĳĳĳresh ĳĳadtjoeh eatnamisnie guktie dah eah tjaajenh jĳih maehtieh eatnamisnie ĳĳrrodh jaepieboelhki mietie.

Maanagierte edtja sjĳiehteladtedh maanah maehtieh gellievoetem eatnemedĳĳĳresistie ĳĳadtjodh jĳih eatnemem dĳĳĳredh sijjiem gusnie stĳĳĳkedieh jĳih lierehtieh. Maanagierte edtja sjĳiehteladtedh maanah maehtieh tjetskehke ĳĳrrodh eatnememahtoej fenomeenh, eatnaminie ektiedidh jĳih dĳĳĳresh teknologijine jĳih dĳĳrreginie ĳĳadtjodh.

Barkoen tjĳĳrrh eatnaminie, byjresinie jĳih teknologijine maanagierte edtja viehkiehtidh maanah

- eatnemem jĳih eatnemen gellievoetem dĳĳĳroeh jĳih goerehtieh
- buerie dĳĳĳresh ĳĳadtjoeh ĳĳlkone ĳĳrrodh abpe jaepesne

- eatnemeferomeenh jñh fysiske laakh dââjroeh, goerehtieh jñh voejhkelieh
- eatnemen jñh monnehke evtiedimmien bijre maehtesvoetem âadtjoeh, eatnamistie lierehtieh jñh seahkarimmiem evtiedieh jñh aelkieh guarkedh guktie dah maehtieh eatnemem gorredidh
- dyjri jñh dyjrejieleedi bijre maehtesvoetem âadtjoeh
- konstruksjovnh ovmesseie iebneste darjoeh jñh nuepieh dirreginie jñh teknologijine goerehtieh
- almetjen jjeledesyklusem aelkedh damtedh

Barkijh edtjeh

- gellievoeten eatnemedââjresh sjiehteladtedh jñh eatnemem nuhtjedh sijjine gusnie stââkedieh, ussjedieh, goerehtieh jñh lierehtieh
- maanide tñjjem jñh nuepiem vedtedh gihtjedh, ussjedidh jñh jñjtje buerkiestidh dâariesmoerh, jñh soptsestalledh dan bijre mah dah dââjreme jñh dââjrehtamme
- eatnemeferomeenh vâajnoes darjodh jñh maanaj ektesne ussjedidh ektievoeti bijre eatnamisnie
- teknologijem jñh eatnemeferomeenh goerehtidh jñh haarjanidh maanaj ektesne

Lâhkoe, romme jñh hammoe

Faagesuerkie lea vueptiestidh, goerehtidh, öörnegh sjugniedidh jñh maanide viehkehte ektievoeth eatnamisnie, siebriedahkesne jñh universisnie guarkedh. Maanagierte edtja ektievoeth vâajnoes darjodh jñh sjiehteladtedh maanah maehtieh matematihkem goerehtidh jñh vueptiestidh aarkebiejjesne, teknologijesne, eatnamisnie, kâanstesne jñh kultuvresne jñh jñjtje kreatijven jñh sjugniedihks ârrodh. Faagesuerkien barkoe edtja maanaj âssjelh, tjetskehkevoetem jñh skraejriem skreejredh dâariesmoeride gihtedidh.

Faagesuerkesne stââkeden jñh goerehten barkoem feerhmie viertiestidh, veesmedh, öörnedh, orienteradidh, visualiseradidh, hammoe, mallh, taallh, ryöknedh jñh mööledh. Dñhte aaj dan bijre gihtjedh, ussjedidh, argumenteradidh jñh vaestiedassh ohtsedidh.

Barkoen tĵirrh l hkojne, rommine jĳh hammojne edtja maanagierte meatan  rrodh maanah

- matematihken ektievoeth vueptiestieh jĳh ussjedieh
- goerkesem evtiedieh maadth-matematihken diejvesidie
- taalline, l hkojne jĳh ry kneminie st  kedieh jĳh haarjanieh
- stoeredahkh sijjen byjresinie d  jroeh jĳh daejtie viertiestieh
- kr  hpem jĳh saanside nuhtjeh guktie rommegoerkesem evtiedieh
- hammoej jĳjtsevoeth goerehtieh jĳh vueptiestieh jĳh daejtie veesmieh ovmesse vuekiejgumie
- matematihken d eriesmoeri gaaredimmieh goerehtieh jĳh d  rjehtieh jĳh matematihkeavoem d  jroeh

Barkijh edtjeh

- matematihken diejvesh nuhtjedh ussjedihks jĳh eadtjohkelaakan aarkebiejjesne
- g erjah, spielh, musihkh, digitaale dirregh, eatnemen iebnh, gaevnieh jĳh tj enieh nuhtjedh guktie maanide matematihken ussjed emman skreejredh
- n ennoestidh maanaj tjetskehkevoetem, matematihkeavoem jĳh iedtjeh matematihken ektievoetide v aroeminie maanaj vuajnoehammojne
- matematihken d  jresidie sjiehteladtedh maanaj st  kedimmiem jĳh aarkebiejjem n ennoestehtedh matematihken  ssjelinie jĳh goerehtamme soptsestalleminie
- däärjoehtidh jĳh skreejredh maanaj maehtelesvoetem jĳh gaarsjevoetem d eriesmoeride gaaredidh

Etihke, religijovne jĳh filosofije

Etihke, religijovne jĳh filosofije Leah meatan vuekieh hammoedidh guktie mijjeh veartenem jĳh almetjeh vueptiestibie jĳh vierhtieh, normh jĳh vuajnoeh tsevtsieh. Faagesuerkie sjiere vuepteste maanagierten siebriedahkemandatem jĳh vierhtiev aromem siebriedahkesne jieledev ajnoegellievoeteste tsevtseme.

Maanagierte edtja maanide viehkiehtidh maehtelesvoetem åadtjoeh soptsesi, aerpievuekiej, vierhtiej jñh aejliesbiejjiej bijre ovmesse religijovnine jñh jieledevuajnojne jñh maanah edtjeh dååjredh kulturellen vuajnoeh jñtsevierhtem utnieh. Maanagierte edtja ïedtjh skaepiedidh siebriedahken gellievoeten åvtese jñh goerkesem jeatjah almetjh jieledeveartenen jñh jieledevuekien bijre. Gosse soptsestellieh jñh ussjedieh eksistensijellen, etihken jñh filosofijen gyhtjelassi bijre maanah edtjeh nuepiem åadtjodh jñtje gyhtjelassh gihtjedh, mubpide goltelieh, ussjedieh jñh vaestiedassh gaavniedieh. Naemhtie edtja maanagierte meatan årrodh våaromem biejedh laejhteme ussjedæmman jñh dööpmemefaamose.

Barkoen tjirrh etihkine, religijovnine jñh filosofijine maanagierte edtja viehkiehtidh maanah

- åadtjoeh daejredh våaromen vierhtieh kristeles jñh humanistihken aerpie jñh aerpievuekie jñh åehpies sjidtieh religijovnine jñh jieledevuajnoeh mah maanagiertesne gååvnesieh
- eksistensijellen, etihken jñh filosofijen gyhtjelassh goerehtieh jñh ussjedieh
- åadtjoeh daejredh, guarkedh jñh ussjedidh våaromen normi jñh vierhtiej bijre
- åadtjoeh goerkesem gellie ovmesse vuekieh gååvnesieh guarkedh jñh ektesne jjeledh
- ïedtjem jñh seahkarimmiem evtiedieh sinsitniem jñh vierhtiem guarkoeh seammavoeten jñh joekeτσι ektievoetesne

Barkijh edtjeh

- soptsesh buektedh jñh rommem skaepiedidh maanaj dååjresidie, soptse-stallemidie, dåårjehtimmide jñh åssjaldahkide religijovnen, jieledevuajnoen, etihken jñh eksistensijellen teemaj bijre
- eksistensijellen, etihken, religijovnen, jieledevuekiej jñh filosofijen gyhtjelassh goerehtidh jñh ussjedidh maanaj ektesne
- meatan årrodh maanaj goerkesadtemem ïedtjh jñh seahkarimmiem sinsæt-nan jñh almetjidie ovmesse kulturellen, religijovnen jallh jieledevuajnoen ektievoetine

- maanide vedtedh daajroem mīerhkebiejjiej, aejliesbiejjiej jīh aerpievuekiej bījre, kristeles kultuvreaerpievuekesne jīh jeatjah religijovnine jīh jieledevuajnoeh mah leah maanagiertesne
- maanajgumie soptsestalledh religijovnen jīh kulturellen vuajnoeh jīh voerkes ārrodh guktie jījtje meatan maehtieh maanaj āssjaldahkide dāarjoehtidh jīh vāejranidh
- aarkebiejjien vierhtie-ovvaantoeh identifijeradidh, vierhtieprioriteradimmieh ussjedidh jīh vuajnoeh jīh voerkes ektievoetem utnedh guktie dah vāājnesasse bāetieh barkosne maanajgumie

Voenges byjrese jīh siebriedahke

Maanaj laavenjostoe maanagierten aarkebiejjiejeliemisnie vāaromem beaja vijrebe vāājnoe jīh dāājresh meatan ārrodh demokrateles siebriedahkesne. Goerehtimmien, dāājresi jīh dāājrehtimmiej tjīrrh edtja maanagierte meatan ārrodh maanah dej jījtse voenges byjresem, siebriedahkem jīh veartenem āahpenieh.

Maanagierte edtja maahtoem jīh dāājrehtimmieh lissiehtidh voenges aerpievuekiej, siebriedahkeinstusjovni jīh barkoej bījre juktie maanah maehtieh ektievoetem dāājredh voenges byjresasse. Kulturellen gellievoetem, ovmessie jielemevuekieh jīh ovmessie fuelhkiehammoeh lea bielic faagesuerkeste. Stāākedimmien jīh jeerehts darjomi tjīrrh edtjeh maanah dāājredh goltelidh, rāāresjidh jīh digkiedidh jīh aelkedh maahtoem āadtjodh almetjereaktaj bījre.

Faagesuerkie edtja maahtoem feerhmedh saemien gielen, kultuvren jīh aerpievuekien bījre jīh maahtoem nasjonaale unnebelāhkoej bījre. Dāehkieh mah guhkiem laantesne orreme lea nasjonaale unnebelāhkoeh. Nōōrjesne dah leah kveen/nōōrjensāevmieh, judarh, skāajjesāevmieh, romh jīh romanalmetjh/taaterh.

Barkoen tjirrh voenges byjresinie jñh siebriedahkine maanagierte edtja lissiehtidh maanah

- madtjeldetedh dej jñjtse aarkebiejjien meatan årrodh jñh jearsoesvoetem evtiedidh siebriedahkesne meatan årrodh
- dååjroeh gaajhkh haestemh åadtjoeh jñh seamma nuepieh meatan årrodh
- ovmessie dajvh goerehtieh, institusjovnh jñh sijjieh voengen byjresinie åahpenieh jñh lierieh orienteradidh jñh jearsoeslaakan feeledh
- voenges histovrijem jñh voenges aerpievuekieh åahpenieh
- ovmessie aerpievuekieh, jieledevuekieh jñh fuelhkiehammoeh åahpenieh
- åahpenieh saemieh leah Nöörjen aalkoealmetje, jñh maahtoem saemien kultuvren bijre åadtjoeh
- maahtoem åadtjoeh nasjonaale unnebelåhkoej bijre

Barkijh edtjeh

- gorredidh maanah dååjroeh dej veeljemh jñh dahkoeh maehtieh tsiehkien tsevtshedh dovne jñjtsasse jñh mubpide
- maanide åahpenidh almetjidie, sijjide jñh siebriedahkeinstitusjovnide voenges byjresinie guktie ektievoetem skaepiedidh jñh maanide viehkiehtidh orienteradidh jñh jearsoeslaakan vuelkedh
- maanide seamma nuepieh vedtedh, mirrestallemem evtiedidh jñh sierredimmiem, vaanesovmh, stereotypijh jñh rasismem vuastalidh
- maanide goerkesem vedtedh siebriedahke jeatjahtahta, jñh dah leah meatan histovrijen, daaletjen jñh båtije biejjiej ektievoetesne
- maanide viehkiehtidh saemien kultuvrine jñh jielemevuekine åahpenidh jñh saemien perspektjive mïerhkebiejjide jñh aarkebiejjien jieliemasse, kånstese jñh kultuvrese jñh beapmoearpievuakan ektiedamme
- maanide maahtoem vedtedh, guktie dah aelkieh daejredh mij almetjereaktah lea jñh sjïere mij maanakonvensjovne lea

A large white rectangular area with horizontal orange lines, serving as a writing space. The lines are evenly spaced and run across the width of the rectangle. There are 20 lines in total, starting from the top and ending at the bottom of the white area.

Hammoedamme:

Creuna

Trygkesovveme:

07 Media

Låhkoe daaroen, orredaaroen

jih saemien:

100 000

Bæjhkoetamme

Ööhpehtimmiedirektoaraateste 2017